

גליון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

ואתחנן (נחמו)

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
ובן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימייל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון **ארה"ב:**
Mechon Beer Emunah
1660 45th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2023

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת ואתחנן

- ב..... אלוקים קרובים - גם מידת הדין היא לטובה
- ז..... למען תירא את ה' אלוקיך - להתרחק מן העבירה בגדרים וסייגים
- ח..... ובלכתך בדרך - זהירות יתירה בענייני יראת שמים בימי 'בין הזמנים'
- י..... חנוך לנער - כמה יסודות בדרכי החינוך
- טז..... חמשה עשר באב - חיזוק לימוד התורה והתחלת ההכנה לשנה הבעל"ט

פרשת ואתחנן

אלוקים קרובים - גם מידת הדין היא לטובה

בפרשתן (ד' ז), 'כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקיני בכל קראנו אליו, איתא

במדרש (דב"ר ב' י) בזה"ל, 'ענגך ה' ביום צרה' (תהילים כ ב), מהו ביום צרה, אמר ריש לקיש למה הדבר דומה לאשה שישבה על המשבר לילד והיתה מצטערת לילד, אמרו מי שענה את אמך הוא יענה אותך, כך אמר דוד לישראל מי שענה ליעקב הוא יענה אתכם, מה התפלל יעקב (בראשית לה א) 'ואעשה שם מזבח לא-ל העונה אותי ביום צרתי', אף אתה יענגך ה' ביום צרה ישגבך שם אלוקי יעקב, אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע כשתהא רואה בניך בצער ואין מי שיבקש רחמים עליהם מיד ענה אותך, אמר לו הקב"ה משה חייך בכל שעה שיקראו אותי אני אענה אותם דכתיב כה' אלוקיני בכל קראנו אליו. עכ"ד המדרש. וצריך

לבאר מה הקשו חז"ל 'מהו ביום צרה', מה הוקשה להם בפסוק זה עד שהיו צריכים להרחיב בביאור הפסוק על פי משל וכו'.

ומבאר הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרג"ז) שהנה ידוע ש'יום' שהוא זמן 'אור' מרמז על טוב וחסד נגלה, ואילו 'לילה' שהוא זמן החושך מרמז על הסתר פנים [וע"ד שנאמר (תהילים צב א) 'להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות' וכהנה רבות], ועל כן התקשו חז"ל בלשון הכתוב יענגך ה' ביום צרה, מדוע נקט יום צרה, שלכאורה ראוי יותר לומר על עת צרה שהיא 'לילה' ולא 'יום', ועל כך תירץ ריש לקיש במשל לאשה שישבה על המשבר לילד והיתה מצטערת לילד, וכוונתו לומר, כשם שכל החבלי לידה אינם צרה אלא הם הכנה ללידה, כך 'כל צרה שלא תבוא על בני ישראל היא רק לטובה', וכדכתיב (שם עג א) 'אך טוב לישראל אלוקים לברי לבב',

א. מעשה היה באחד מחסידי הרה"ק ה'ינוקא' מסאלין זי"ע (הנקרא ה'פראנקפורטער') בשם ר' אשר (שהיו מכנים אותו בשם ר' אשקה) שהיה מרבה ליסע מביתו שבארה"ק לחז"ל לשהות בצל רבו, באחת מנסיעותיו נכנס באישון ליל ליטול ברכת הקודש בטרם צאתו לדרכו, אמר לו ה'ינוקא, אין הזמן ראוי לצאת בו שהרי אמרו חז"ל (פסחים ב.) 'לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב', כלומר בזמן האור (עליו נאמר 'כי טוב'), אך החסיד התחנן שהוא מוכרח לצאת לדרך, כי כך היא סדר הנסיעה, עליו לעלות על הרכבת (באן) הנוסעת מכאן לעיר הנמל אודסה, ומשם על האוניה היוצאת לארץ הקודש, ואם ישאר כאן ללינת לילה ויצא רק בבוקר יפסיד את הרכבת שכבר יצאה לדרכה, ויאלץ להמתין לרכבת הבאה ולא 'יתפוס' את הספינה באודסה וממילא לא יוכל להגיע לביתו לפני 'ליל הסדר'. נעתר הרבי לבקשתו, ויצא ללוותו וראו שהרבי דואג לו ל'שמירה' מיוחדת, וכי יש דברים בגו ולא לחינם מיאן הרה"ק בתחילה לתת לו ברכת הדרך.

רבי אשקה יצא לדרכו והספיק בשעטומ"צ את הרכבת היוצאת לאודסה והתיישב בה, אחר כמה רגעים עלה לרכבת איזה (כומר) רשע מרושע שונא ישראל, וכראותו יהודים על הרכבת הכריז בשנאתו - אינני רוצה לראות לנגד עיני אפילו יהודי אחד, ומיד השליכו את כל היהודים אחר כבוד אל הקרון האחורי המיועד להובלת בהמות ובעלי חיים... כעבור זמן מה אירעה תאונה קשה ביותר, שנכנסה הרכבת ברכבת אחרת שבאה למול פניה, נתהפכו שניהם על צידם, וכל נוסעי הרכבת נהרגו, זולת נפשות היהודים אשר ישבו ב'מערב' נותרו לשלל, כשרבי אשקה סובל ממכות וחבטות בראשו ותו לא מידי.

וללמדנו דעת, כי אותה השפלה קשה, וכל המצב שהיה נראה כרעה גדולה, רק זאת עמד לו לטובה להצילו ולהחיותו, ומכאן נלמד לכל צרה שלא תבוא, ולכל עת שמרגיש האדם כי השליכו אותו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא ואפילו כשנוהגים עמו ב'כבהמה'... שאין זה אלא חסד ורחמים, והצרה אינה אלא הכנה לטובה.

אגב אורחא עוד עלינו ללמוד לקח טוב מאותו מעשה, כי הנה בתחילה היה מקום לבעל דבר לחשוב מדוע הרבי מעכב אותו מנסיעתו הדחופה... מדוע אינו מניח לו לנפשו... אכן בסופו של דבר התגלה ראיית הצדיק, המרחיקה לכת, כיצד עיניו הק' צפו בסכנה האורבת לו בדרך, עד שלבסוף הצליח לפעול להמתקת הדין, ומכאן תשובה לכל

באר הפרשה - פרשת ואתחנן

שהקב"ה נודה עם בניו אהוביו רק בטוב ובחסד וברחמים², באמת הוא 'אך טוב לישראל'³, אך ורק טובה ולא רעה ואפילו בשהוא 'אלוקים' המורה על הנהגת דין - מ"ב ח"ו, אלא שה'רע' הוא ההכנה לטובה⁴.

אותם המתריסים כנגד תקנות הרבנים וגדולי הדור הגודרים גדר לעמוד בפרץ, באמרום בכסילותם מה רוצים הרבנים מהחיים שלנו... מה להם לאסור איסור כשאינם מבינים בחיי היום-יום, אך האמת תורה דרכה, כי אדרבה דווקא עיני העדה הם הרואים היטב את המצב לאשורו, להם ניתנה כח הראיה גם למרחוק, וכל מטרתם הוא אך ורק להיטיב לבני ישראל, והשומע לדבריהם ישכון בטח...

ב. ובכל עת מתגלית הנהגת ה' ב'השגחה פרטית' להיטיב לבניו אהוביו, שמעתי מבעל המעשה הדר בגלילות מאנארא יצ"ו כיצד גלגלה השגחה פרטית מעשה חסד לפתחו, וע"י החסד הציל את נפשות ביתו לחיים ולשלום, ואלו דבריו, כי הנה ביום רביעי לפני כשבוע (פרשת דברים) שהו בניי הקטנים בחצר הבית ובסמוך לה כשהם עסוקים במשחקי הילדים, באותו הזמן שמענו בבית קול נער קטן בוכה בחוצות, פתחנו את חלונות הבית ומצאנו ילד קטן מילדי השכנים (הדרים ברחוב הסמוך) המסתובב ללא מנעלים לרגליו כשהוא תועה ותוהה כשה אובד, מיד קראתי בקול את שם בני, ברצותי לבקש ממנו שיוליך את הילד האובד לבית הוריו. באותה שעה עמד בסמוך אליהם רכב של גוי שקרא לבניי שיכנסו לרכבו ברצותו לחטוף אותם (ולהתעלל בהם, או ח"ו, כמו שנמצא אח"כ ע"י השומרים שגוי זה הסתובב הרבה באיזורים שלנו בכדי לחטוף ילדים, וכבר הסגירוהו לידי אנשי המשטרה), וכששמע את קולי מכריז בקול את שם הבנים ברח ונמלט על נפשו. קשה לתאר מה היה קורה אילו לא היינו פותחים את החלונות בכדי להציל את הנער הבוכה שהרי אז לא היינו רואים כלל את הנעשה עם הבן ע"י הגוי היל"ת. וראינו השגחת הא-ל להביא בסמוך אלינו תינוק קט הבוכה בקול באותו רגע המכוון שעמד הגוי בסמוך לביתנו, למען עשות חסד עם התינוק ועם בנינו.

ג. מאמר נורא אמר הרה"ק רבי הירש מרימנוב זי"ע, בעת אשר בתו שכבה על ערש דווי ובאו להודיע לו שהיא עומדת בשערי גסיסה רח"ל, כתיב בריש פרשתו (ג כג-כד) 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, ה' אלוקים וגו', שהכוונה היא ואתחנן אל ה' כל ימי חיי אשר גם בעת ההיא - מלשון 'בעתה' ופחד, בשעה שתבוא עלי הצרה, אז אזכה לאמר ה' אלוקים, ר"ל, להאמין כי הכל הוא מיד ה' אלוקינו אבינו אב הרחמן ולטובתנו.

ד. אמנם ודאי שחוב (זכות) הוא להתפלל לראות בעיני בשר את הטוב הנראה והנגלה, ואל יאמר שעדיף לקבל את ה'רעה' כי היא ההכנה לטובה, אלא צריך לקרוע שערי שמים שנזכה מיד לראות את הישועה. וכמו שפירש הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע (ד"ה א"י הג') את האמור בריש פרשתו (ג כג) 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמור, וזל"ק, ידוע אהבת ה' לישראל וכל המעשים אשר נעשים לישראל וכל המאורעות אשר לישראל הכל מאת השי"ת לטובה על ישראל, ואע"פ שבתחילת המעשה לא נראה הטובה - אבל סוף הטובה יהיה הכל לטוב לישראל וכו', וזהו בקשתנו 'הראנו ה' חסדך' (תהילים פה ח), 'יודעים אנו שסוף הכל הוא טובה לישראל, לזה אנו מבקשים שהטובה יתראה תיכף בתחילת המעשה. וזהו ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמור, 'לאמור' הוא לשון אהבה כמאמר הפסוק (להלן כו יח) 'וה' האמירך', כלומר שאהבתך היינו החסד שלך עלי יתגלה עכשיו, עכ"ל.

שמא תאמר, כיצד תועיל התפילה להמשיך את הטוב הנראה והנגלה, והרי הקב"ה הביא את ה'רעה' כי היא הטובה האמיתית, ואם תועיל התפילה לבטל את הנגזר - נמצא שיבוא עליו רעה (באמת) ולא טובה (הטמונה ברעה), ומבאר הגה"ק בעל ה'הפלאה' זי"ע (בהקדמת ספרו, מאמר 'פתחא זעירא' אות ב) בדרך משל מאהבת אב לבנו, שאם מבקש הבן מהאב שיעשה לו טובה מסוימת, והאב יודע שאדרבה דייקא לטובת הבן עדיף שלא ימלא בקשתו כי היא אינה טובה עבורו, אכן הבן הקטן אינו מבין בשכלו והוא צועק ומתחנן ומצטער מאוד על שאין עושים רצונו, ולא יכול האב לעמוד מנגד לנוכח צער הבן, כי מבין שההיזק שיהיה לבן מרוב צערו גדול יותר מן ההיזק שיהיה לו אם יתן לו משאלת לבבו, על כן רחמי האב על הבן ונותן לו כרצונו ואח"כ מחפש כיצד לרפאות אותו מאותו נזק שבא לו על ידי שקיבל מבוקשו. ועל דרך זה, כשהאדם מתפלל על הרעה הקב"ה ממלא חפצו והוא ית' כבר ימצא את הדרך להביא עליו רק טובה וברכה, ובזה מבאר מה שנאמר (תהילים קמה יט) 'רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם', שבא הכתוב לומר, שאף אם מבקשים דבר שאינו טוב עבורם מ"מ 'רצון יראיו יעשה' כי 'את שועתם ישמע' - כי רואה הוא גודל צערם ועד כמה הם מתחננים, ואח"כ יושיעם מאותו היזק שבאה להם על ידי 'הטובה' שקבלו אף שאינה טובה מוחלטת בעבורם.

באר הפרשה - פרשת ואתחנן

היא על ידי ה'חבלי לידה' הקודמים אליה, ואכן מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו...

ובך פירש הר"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ד"ה בצד) בלשון הכתוב (תהלים צו ח) 'שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטך ה', ולכאורה יש לתמוה שהרי ידוע ש'משפט' מורה על מידת הדין, וא"כ מה מקום לשמחה ולגילה על משפטך ה'... אלא ביאורו, שהרי לעתיד לבוא יתברר גודל החסד שהיה על ידי מידת הדין, וככל שגדלה מידת הדין רח"ל כך לעומת זאת מתרבים הרחמים והחסדים, על כן ישמחו דייקא ממשפטך ה', וזהו שנאמר בהמשך המזמור (פסוק ט) 'כי אתה ה' עליון על כל הארץ מאוד נעלית על כל אלוקים', שכידוע 'הוי"ה' מורה על הרחמים ואילו 'אלוקים' מרמז על הנהגת מידת הדין, וזהו שאמר הכתוב תשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטך ה', כי אתה הוי"ה עליון - מידת הרחמים תגבר מאוד ומאוד תתעלה על ידי 'אלוקים' זה מידת הדין, שאם בזמן הזה בחשוכא שרינן הרי דייקא על ידי זה ימין ה' ומידת הרחמים יעשו חיל ביתר שאת וביתר עוז.

והדברים שייכים ביותר ל'עניינא דיומא' - שבת נחמו', וכדכתיב בהפטרה (ישעי' מ א), 'נחמו נחמו

וזהו שאמרו לה 'מי שענה לאמך' - שאותם המכאובים גרמו ללידה, הוא יענה גם אותך, שגם את תלדי בקרוב בעז"ה. וזהו המשך דברי המדרש מה התפלל יעקב 'ואעשה שם מזבח לא-ל העונה אותי ביום צרתי', שגם יעקב אבינו הזכיר לשון 'יום' על הצרה, כי באמת 'כל הצרות שעברו על יעקב היה הכל הכנה לטובת בני ישראל', וכלשון הכתוב (ירמיה לז) 'עת צרה היא ליעקב וממנה ישע', שמכל הצרות שעברו על יעקב דייקא על ידם הגיעה הישועה. וכך אמר דוד יענק ה' ביום צרה ישנבך שם אלוקי יעקב, שהכח להחזיק מעמד בצרה ולדעת שהוא 'יום צרה' - הכנה לטובה היא על ידי שנוכח באלוקי יעקב, שבשם שעברו על יעקב אבינו ע"ה צרות רבות ורעות, וכנרמז בשם 'אלוקי יעקב' אך באמת 'וממנה ישע', והיה זה 'ביום צרתי', כי מכולם נצמחה טובה לזרע יעקב, כך כל חד וחד בצרות דידיה הצרות אינם אל הכנה לטובות הגדולות.

ומעתה יתבאר היטב מה שהסמיכו במדרש את כל הענין ל'כי מי גוי גדול', כי כאן נאמר 'אשר לו אלוקים קרובים אליו', והיינו שגם כשהקב"ה נוהג בבחי' 'אלוקים' - מידת הדין ח"ו האמת היא שבולה טובה כי אלוקים קרובים אליו, וכל צורת ההתחדשות

ה. פעם נפלה אחת מקרובותיו של הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל ר"י סלבודקא ושברה את רגלה באופן נורא וקשה, ויחד עם רגליה נשברה גם רוחה כי הייתה כלואה בבית כשהיא שוכבת עם 'גבס' (cest) סביב רגליה, ולקיים מצוות 'ומבשרך אל תתעלם' נקרא ר' אייזיק לחזקה ולרומם רוחה, בתוך דברי החיזוק שאל ר' אייזיק, האם זכורים לה צערם של תשעה ירחי לידה, ולאחריהם חבלי הלידה - יסורים קשים ומרים, ותאמר הן, שוב שאל ר"א, האם זכרונות אלו מרים הם או מתוקים, בוודאי זכורים המה לטובה, וכל כך למה, מאחר שהם הניבו תוצאות - שנולד בן יקר וחביב, המרווה את הוריו נחת דקדושה וממלא את כל ישותם בשמחה גיל ורנן, כך, על כל 'סובל' יסורים לדעת, כי הם הכנה וכ'חבלי לידה' להוליד לו כל מיני שמחה וישועה בכל המצטרך לו... בדבר ישועה ורחמים. אלא מאי תענו כנגדי ותאמרו כי איננו רואים את התוצאה הלזו, מ"מ יש להאמין כי כך הם פני הדברים.

ו. וכדברים הללו פירש הגה"ק ה'קול אריה' זי"ע (בהקדמה לשו"ת אות ז) בלשון הכתוב בפרשתן (ד ל) 'בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים', ר"ל, בצר לך תדע שבאחרית הימים - לאחר זמן, עוד תראה כיצד היתה הצרה הכנה לטובה העתידה ויתברר לך כמה טובה היתה גנוזה בתוך ה'צרה', וזהו שאמר 'ומצאוך', ר"ל שבאחרית הימים יהיה אצלך כל הצרות כ'מציאה', כשיתגלה למפרע רוב הרחמים והחסד שהיו באותה שעה.

ז. איתא בספר 'מנהג טוב' (יו"ל שנת תרפ"ט מתוך כת"י עתיק של חכם אחד מחסידי איטליא) שמנהג טוב שלא להסתפר עד ערב שבת 'נחמו', וכבוא ערב שבת נחמו חייב לספר עצמו, לשמח גופו, ולקבל השבת בשמחה ובטוב לבב, ויתנחם בנחמות מרובות, וה' ינחמו בנחמת ציון עיר שלם.

כיו"ב כתב המהרי"ל זי"ע (סדר תפילת ט' באב אות כז), כי שבת נחמו הוא השבת הסמוך אחר תשעה באב, וישמחו כל העם ויבטחו בנחמת הגואל. וכן כתב כבר ה'ריטב"א' (תענית כו:) על המשנה בתענית (שם) 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב', ומפני זה נהגו לעשות סעודה בשבת שלאחר תשעה באב. וכך כתב בספר 'בן שועיב'

(לתלמיד הרשב"א) פר' ואתחנן, שמצווה לעשותו כיום טוב (הובא ביוסף אומץ תתעד).

ומבאר ה'שפת אמת' זי"ע (תרנ"ו ד"ה בפרשת) במאמר הנבואה 'נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם', כי במה יתנחמו עם בני ישראל - בזה גופא שה' הוא אלוקיהם^ט, כלומר, בידיעתם שהנהגת עולם ומלואו אך ורק בידו היא, ובכלל זה גם כל הצרות והגלויות מאתו לברו הם באים'. אמנם הוסיף הנביא לכפול בלשונו ולומר 'נחמו נחמו', כי מלבד שעצם הידיעה שהכל הוא מ'אלוקיכם' מביאה צרי ומרפא לנפש האדם, עוד נוסף

עמי יאמר אלוקיכם', ואיתא במדרש (ילקוט שמעוני ישעיה תמה) בזה"ל, 'יאמר אלוקיכם' - רבי חנינא בר פפא אמר, אמרו ישראל לישעיה, ישעיה רבינו תאמר שלא באת לנחם אלא לאותו הדור שחרב בית המקדש בימיו, אמר להם, לכל הדורות באתי לנחם, 'אמר' אלוקיכם אין כתיב כאן אלא 'אמר' (לשון עתיד) אלוקיכם, עכ"ל^ה, והרי שהקב"ה קורא אלינו 'נחמו נחמו עמי' - אבקש מכם כי 'תתנחמו' ותתחזקו.

ח. כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (מסעי ד"ה והיה מדי, וע"ע בהגהות שו"ע או"ח סי' תקנ"א) בשם ה'ירושלמי' (סוף תענית) דאחר ט' באב מתחיל חודש אחר, ובוזה פירש את הפסוק (ישעיה סו כג) 'והיה מידי חודש בחדשו', פירוש שמתחדש חודש בתוך חודש. ונראה לי, דמשום הכי נוהגין לקרוא לחודש שנתחדש אחר ט' באב חודש 'מנחם', וזה הפירוש חודש בחדשו, היינו שעד ט' לחודש הוא החודש הראשון ונקרא 'אב', ואחר כך בא החודש השני שנקרא 'מנחם', וזה גם פירוש 'ומידי שבת בשבתו' שקאי על שבת נחמו, שאז יבוא כל בשר להשתחוות בהר בית ה' (ואכן, בתשובות חת"ס יש תשובות המצוינות לתאריך 'חודש מנחם'. כתשובה ד' בחלק או"ח, ועוד הרבה מתשובותיו).

ט. וכמובא במדרש (דב"ר ב טז) על הפסוק האמור בפרשתן (ד ז) 'כי מי גוי גדול אשר לו אלוהים קרובים אליו כה' אלוקינו' - אמר רבי תנחומא, מעשה בספינה אחת שנסעה בין גלי הים, וכל נוסעיה היו 'עובדי כוכבים' מלבד יהודי אחד שנסע בה. בהגיעם לאחד מאיי הים נתנו הנכרים מעות ליהודי וביקשוהו עלה נא ליבשה והבא לנו משם דברי מאכל ומשתה. אמר להם היהודי - 'אכסנאי אני, וכי מכיר אני להיכן אלך', כמוני כמוכם ואין לי 'מכירים' בעיר הזאת, מנין אדע להיכן אלך. השיבו לו הנכרים 'בכל מקום שאתה הולך אלוקיך עמך. הרי (כתיב) אשר לו אלוקים קרובים אליו', כלומר, לא תוכל לומר שהנך כאורח הנמצא כאן לבד, כי לעולם אינך לבד - שהרי בכל מקום שתלך יש לך אלוקים שהוא קרוב אליך, ונמצאת מהלך תמיד יחד עם ה' (כביכול) ולעולם אינך יחידי בדד... אמור מעתה, אם ערלים הללו הבינו כן, מה נאמר לנו בניו רחומיו של הבורא, כמה יש לנו להשריש בקרבנו שהקב"ה הולך עמנו בכל צעד ושעל...

מספרים על הגאון החסיד הנודע רבי שמואל מונקיס זצ"ל מגדולי חסידיו של הרה"ק בעל התניא זי"ע, שפעם אחת פרצה שריפה בביתו וכילתה את כל רכושו עד שנותר בעירום ובחוסר כל, ורק בקבוק 'משקה' הצליח להציל, ותיכף רץ עמו אל בית המדרש לשתיית לחיים, ובתוך כך פתח בריקוד בשירה ובזמרה 'שלא עשני גוי... שלא עשני גוי', ידידיו חשו אליו מיד בחשש שמא השתבשה דעתו מגודל צער השריפה, נענה אליהם רבי שמואל ואמר, הן אילו הייתי מגויי הארצות שהמה משתחוים להבל וריק לאלילים, אזי גם 'אלוהי' היה 'נשרף' בשריפה זו, אך עתה שיהודי אני ואלוקי הגדול חי וקיים, על זה בלבד ראוי להודות בכל לב, ולכן הנני מפזז ומכרכר - 'שלא עשני גוי... י. והנה לכאורה מה מקום ל'נחמה' זו, וכי כבר נבנה המקדש... מה נשתנו ימים אלו מימי בין המצרים ותשעה באב, הן אמש ישבנו גם בכינו ועתה במה נתנחם. אכן זאת נחמתנו בעניינו כי 'יאמר אלוקיכם' - כאשר מתברר ומתגלה לנו שחורבן בית מקדשנו היה על ידי 'אלוקיכם', ובוודאי כוונתו להיטיב לנו בזה, מלבד זאת שבזה נתגלה עצם קרבתנו אליו, שהרי לא יכה איש ישר את ה'זר' שאיננו מכירו. וכך הוא בכל 'חורבן' פרטי אשר בא על האדם, יתנחם ב'ידיעה' שכל העובר עליו הוא מידי הקב"ה, בחשבון מדוקדק.

משלו משל, לילד שלקחו אותו הוריו לטייל בהרים גבוהים, שם מצאו 'רכבת הרים', העולה 'עד לשמים'... במהירות גדולה ומשם חוזרת ויורדת לארץ, אמנם הילד התיירא מאוד שמא 'יעוף' מרוב מהירות או שמא יפול מלמעלה למטה ויתרסקו עצמותיו, וככל שניסו להרגיע אותו שלא יקרה לו מאומה, וראיה לדבר שהרי כבר אלפי אלפי ילדים 'נסעו' ברכבת זו ושבנו בשלום. עדיין שרוי היה הילד בפחדים נוראים. והדבר היחידי אשר ירגיע אותו, ואף יהיה מוכן לעלות אל הרכבת הוא רק אם יצטרפו אביו או אמו אליו, וזהו שאמר הכתוב נחמו נחמו עמי, ושמא תאמר, כיצד, תשובתו - 'יאמר אלוקיכם', הנמצא עמכם בכל מצב, לא עזבנו ולא נטשנו מעולם ועד עולם.

וכמו שמצינו נפלאות ברש"י על הפסוק (שה"ש ד ח) 'אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי', וז"ל, אתי מלבנון כלה - כשתגלו מלבנון זה (היינו ביהמ"ק) אתי תגלו, כי אני אגלה עמכם. אתי מלבנון תבואי - וכשתשובו מן הגולה אני

באר הפרשה - פרשת ואתחנן

בו עניין לנחם שבורי לב ע"י האמונה שהכל לטובה - ב'הסתר' מאמינים אנו כי כל מאי דעביד רחמנא לטב שפעמים הקב"ה מגלה את ההסתר להראות כיצד עביד. ידיעות אלו ישיפו מללי נוחם על נפש כל חי, 'הסתר' זה לא היה אלא לטובה", ואף כשעדיין הדבר שלא יצטער אף בבוא עליו צרה וצוקה.

אשיב עמכם. (ולבינתיים -) ואף כל ימי הגולה בצרתך לי צר, ולכן כתב אתי מלבנון תבואי, כשתגלו מלבנון זה אתי תבוא ולא כתב אתי ללבנון תבואי, לומר משעת יציאתכם מכאן עד שעת ביאתכם כאן אני עמכם בכל אשר תצאו ותבואו. וזאת ישים אל ליבו ויתבונן במאמר צדיקים שרמזו בכתוב (בראשית מו ד, עיי' כע"ז כלי יקר שם) 'אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה', כי שניהם שוים, הן ה'אנכי' אשר נמצא עמו בעת 'אעלך', בעת העליה - כשאור לו בכל פינה שהוא פונה, הן ה'אנכי' נמצא עמו בעת 'ארד עמך' - בשעת הירידה והחושך. ולכן אמר 'אנכי אנכי הוא מנחמכם', כפל ב' פעמים 'אנכי', לרמז על האנכי ארד עמך ועל האנכי אעלך, כי ידיעה זו היא 'מנחמכם' (עיי' פסיקתא רבתי, פסקא לג, ד"ה א"י).

רמז נפלא מצינו בעניין זה, כי הנה 'ההתגלות' האלוקית הגדולה ביותר שהייתה מיום בריאת העולם ועד עתה היתה בעת 'מתן תורה', כשפתח הקב"ה את שבעת הרקיעים וראו הכל שהוא יחידי, ובלשון זו פתח ואמר 'אנכי ה' אלוקיך', ולפלא, שאותה הלשון מצינו גם בשעת ההסתר הגדול ביותר, וכדכתיב (לא יה) 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא', ללמדנו שגם ה'הסתר' והחושך כפול ומכופל הוא מאותו 'אנכי ה' אלוקיך', ולכן נאמר 'אנכי אנכי הוא מנחמכם' - שידיעה זו שאנכי שבשעת ההתגלות הוא האנכי של שעת ההסתר, בזאת תחזק לב האדם בכל העובר עליו.

יא. מעשה היה לפני כמאה שנה, באשה אחת שהיתה דרה בעי"ת וויליאמסבורג יצ"ו, והייתה שרויה בעוני גדול ומחפיר, ויהי היום חלה בנה יקירה והזקקה לקחת אותו לרופא, ופשפשה אחר הפרוטות האחרונות שהיו בביתה, ובקושי גדול הצליחה להשיג תשלומי שכר הרופא, הלה בדק את הבן ומצא את סיבת המחלה, ורשם לה 'רעצעפט' (מרשם) ובו סממני רפואה, משעמדה לפני הרוקח נודע לה שתרופה זו דמיה יקרים ביותר, החלה האשה להתחנן ולדבר על ליבו של הרוקח, שיעניק לה את הרפואה בחינם, באמרה, אנא רחם עלי ועל בני שנפשו תלויה בתרופה זו, כי פיקוח נפש יש בדבר, ואין בידי אפילו שוה פרוטה, אך כל תחנוניה ודמעוניה לא הצליחו להבקיע את לבבו הערל, עד שבאטימות לבו הציע לפניו לתת לה את התרופה בתנאי שתתחייב לנקות את בית המרקחת מדי לילה בלילה במשך שנתיים וחצי... בלית ברירה אחרת הסכימה האשה לכך, כשהמוכר עורך עמה שטר 'כתוב וחתום' על התחייבותה לעמוד לשרת בכל לילה בניקוי החנות, ובלב שותת דם חתמה ושעבדה עצמה לעבודת פרך זו.

בדרכה לביתה שבוויליאמסבורג נאלצה לעבור דרך שכונת הגויים, ולפתע התנפל עליה 'שחור' וביקש לשדוד אותה, לעומתו זעקה האשה שיניחנה לנפשה כי אין בידה משאת מאומה, אך הלה לא שמע לזעקותיה ונטל את ה'שק' שבידה ברצותו למצוא בו כסף או תכשיטים, והנה נתקלו עיניו בבקבוק היקר - שבו היה משקה המרפא, והיה נדמה בעיניו שזהו בקבוק המכיל 'טיפה המרה' (אלכוהול) ומשקה משובח ורצה 'לטעום' הימנו, אמרה לו האשה אין זה 'משקה' אלא תרופה, והנח לי להביאה אל בני המוטל במיטתו, אך ה'שחור' לא האמין לה, פתח את הבקבוק והחל לשתות... וכשהרגיש את טעם התרופה בפיו קצף עד מאוד וירק עליה את כל מה ששתה, ובחמתו הרבה נטל את הבקבוק ונפצו על הארץ לשברי שברים.

באותה שעה חשך עולמה, וכי לא די בכך שהתחייבה לעבוד כל לילה לשנתיים וחצי, הרי עתה גם אין בידה את התרופה שמסרה נפשה להשיגה, ובפחי נפש שבה על עקבותיה וחזרה לבית המרקחת, סיפרה לו דברים כהווייתן ובקשה ממנו את ה'נייר' בו נכתב ה'הסכם' שביניהם, הרוקח שחשב שהיא חוזרת בה, גער בה, לא יועיל לך מאומה, אף אם נשבר הבקבוק ההתחייבות במקומה עומדת, הסבירה לו האשה שברצונה להתחייב לעוד שנתיים ומחצה, העיקר שתקבל לידה בקבוק נוסף מאותו משקה 'מחיה מתים'... אדהכי והכי, הבחין הרוקח כי צבע המשקה שנתן לה מתחילה - והוא שפוף ועומד כעת על בגדי האשה אינו דומה לצבע של התרופה הנכונה, והבין שבמקום לתת לה את התרופה הנדרשת נתן לה רעל וסם המות, אשר אם היתה משקה ממנו את בנה היה נגזר דינו מיד ל... מיהר לבקש ממנה את השטר וקרעו לגזרים, גם הוסיף לתת לה את התרופה הנכונה בחינם אין כסף, בלבד שלא תגלה לאיש בעולם את אשר אירע עמה, ולא תתבע אותו לשלטונות...

ונתברר כי אותו 'הסתר שבתוך הסתר' ששדד ממנה הכושי את בקבוק התרופה ושברו, ולא עוד אלא שירק עליה את שיירי המשקה אשר בפיו, לא היה אלא לטובתה, להציל את בנה מאותו סם המוות (ועיי' יריקתו ראה הרוקח

והיא היא נחמתנו לאחר 'שלושת השבועות' וימי האבלות, לקראת 'שבת נחמו', כי רק באמונתנו זו יתנחם האדם על גלותו וצרותיו בכלל ובפרט, מתוך הבנה שגם בעודו בגלותו הוא וגורלו נתונים בידי שמים ולא עזבו ה', ואף כאשר בורא כל עולמים מסתיר את עצמו בהסתרה שבתוך ההסתרה ולא עוד אלא שהוא מכה בבניו, אין זה אלא רחמים וחסדים מלפניו, וכל מאי דעביד לטב עביד.

ומטעם זה אמרו חז"ל (תענית ל:): 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיוה"כ', כי בשני ימים אלו מצינו גודל השמחה שאנו שמחים כי ה' אלוקינו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושענו, וכמו שביאר ה'מאירי' (שם) כי זהו ה'יום טוב' שבחמשה עשר באב, שהוא בא להורות שעל אף כל הצרות והגלויות עדיין לא עזבנו ה' אלוקינו. וז"ל, כוונת המשנה לבאר, שאין להתייאש לרוב הצרות אבל כל אשר יענו אותנו בן נרבה בהיות ה' אתנו בלכתנו בדרךכו"פ.

למען תירא את ה' אלוקיך - להתרחק מן העבירה בגדרים וסייגים בפרשתן (ו ב), 'למען תירא את ה' אלוקיך לשמור את כל חוקותיו ומצותיו אשר אנכי מצוך

אתה ובנך ובן בנך כל ימי חיך', ודקדק ה'משך חכמה', שלכאורה היה צריך לומר 'לשמור את כל חוקותיו ומצותיו אשר אנכי מצוך כל ימי חיך אתה ובנך ובן בנך', ומדוע הזכיר תחילה 'אתה' ועבר להזכיר על 'בנך ובן בנך' ושוב חזר לצוות על האדם 'כל ימי חיך'. ומבאר ה'משך חכמה', שהנה אמרו חז"ל (אבות ב ה) 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך', ומובא בירושלמי (שבת פ"א ה"ג) על 'ההוא חסידא' שהיה בטוח בעצמו שכבר לא יכשל בעבירה אחר שהגיע לשיבה, ואמר שצריך לגרום במשנה 'אל תאמין בעצמך עד יום זקנתך', כי אחר שכבר הזקין יכול להאמין בעצמו וסופו שבא לידי מכשול, והרי שאסור להאמין בעצמו עד יום מותו, ומאחר שאסור לו לאדם לבטוח בעצמו שלא יבוא לידי עבירה על כן הוא מחויב לעשות גדרים וסייגים שרק על ידם לא יפרוץ גוף האיסור".

ובזה יתבאר ציווי הכתוב למען תירא את ה' אלוקיך לשמור את כל חוקותיו ומצותיו אשר אנכי מצוך, ר"ל שלא יאמין בעצמו שלא יבוא לידי עבירה ח"ו, אלא בכל עת יהא ירא וחרד על הדבר - שיזכה לשמור כל חוקותיו ומצותיו, ובכדי שיזכה לזה עליו לעשות גדרים וסייגים המרחיקים את האדם מן העבירה [ובעין

את צבע המשקה שהכתים את בגדיה), ולתת ביזה את ה'תרופה' הנכונה מבלי שתצטרך לשלם אפילו פרוטה אחת, ולהציל אותה מכל שנות העבדות...

יב. הנה אחד מהטעמים שנזכרו בגמ' (תענית לא.) לבאר מהו היו"ט הגדול של ט"ו באב, משום שבו ביום 'נתנו הרוגי ביתר לקבורה', והביאו שם בגמ' 'אמר רב מתנה אותו יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב (והיא ברכה רביעית בברכת המזון), הטוב שלא הסריחו, והמטיב שנתנו לקבורה'. ולכאורה הדברים תמוהים ביותר, שהרי בכל הניסים שנעשו לישראל לא מצינו לברך עליהם אלא רק באותו הזמן בכל שנה ושנה, וכגון, על נס חנוכה מברכים 'שעשה ניסים' מדי שנה בימי החנוכה, וכן בפסח אנו מודים על שיצאנו ממצרים בזמן הזה, ומדוע על נס זה שהיה להרוגי ביתר צריכים לברך בכל ימות השנה, שבכל פעם שיהודי סועד את ליבו עליו לברך 'הטוב והמטיב', והיו צריכים לתקן שבט"ו באב בלבד יאמרו הטוב והמטיב ותו לא... עוד יש להקשות, כי על כל הניסים אין מברכים ומודים אלא רק מי שנעשה הנס לו או לאבותיו, וכמטבע הלשון 'שעשה ניסים לאבותינו', ומדוע אנו צריכים להודות על נתינת הרוגי ביתר לקבורה, וכי אנו מיוצאי חלציהם...

וביאר, כי הנה בזמן שהיה בית המקדש על מכונו אזי היה גילוי אלוקות נפלא בעולם וראו כל בשר כי השכינה שורה בישראל, ובשעת החורבן נסתלק אותו גילוי קדוש ונורא ו'חשכו המאורות', אך עדיין הותיר הקב"ה לפליטה את העיר ביתר שהיתה מלאה בחכמים וסופרים, ועדיין נשאר מעט אורה בעולם, עד שהגיע הקץ ונחרבה ביתר, וירד חושך כפול ומכופל, הסתר פנים שלא היה כמוהו, אלא שבתוך כל ה'חושך ענן וערפל' השאיר הקב"ה ניצוץ אורה באותו נס שהיה שלא הסריחו הרוגי ביתר ואח"כ בנס שניתנו לקבורה, והיה זה לחזק לבבות בני ישראל, שגם בתוך החשכה הגדולה ביותר ובתוך ההסתר הנורא - עדיין לא עזבנו הקב"ה וממשיך להשגיח עלינו, ועל נס כזה צריך להודות ולהלל בכל יום ובכל עת ובכל זמן... למען נחזק את האמונה הטהורה שהקב"ה נמצא עמנו בתוך כל חשכות הצרות...

יג. סיפר החסיד המפורסם רבי שמואל מונקעס זצ"ל תלמידו של הרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע שפעם ביקר בבית זקנה אחת, וראה שיש ברשותה 'סידור הרב' עם דא"ח (דברי א'לוקים חיים - מהרב בעל התניא) הנדפסים סביב אותיות

את צבע המשקה שהכתים את בגדיה), ולתת ביזה את ה'תרופה' הנכונה מבלי שתצטרך לשלם אפילו פרוטה אחת, ולהציל אותה מכל שנות העבדות...

באר הפרשה - פרשת ואתחנן

הגוף - ולא הזכיר בו מאד כמו שאמר בשמירת הנפש, כי בשמירת הנפש על האדם להיזהר יותר מבשמירת הגוף, לכך אמר 'ושמור את נפשך מאד', שבוה יוסיף שמירה על שמירתו^{טו}.

ובתוספת נופך יש מהרה"ק ה'חווה מלובלין' זי"ע ('טהור רעיונים' הובא בשש"ק, אמת ואמונה מהרה"ק מקאצק), 'רק השמר לך', שאכן, אף שעל האדם לשמור על גופו להאכילו ולהשקותו ושאר צרכיו, מכל מקום יעשנו בדרך 'מיעוט' (שלא 'יחמיר' כל כך בוה), כמו שאמרו (סנהדרין מט.) 'אכין ורקין מיעוטין הן', משא"כ בענייני רוחניות נצטוונו 'ושמור נפשך מאד' - בשמירה מעולה, שתיבת מאד לרבות באה^{טז}.

שפירשו חז"ל (יבמות כא.) בלשון הכתוב (ויקרא יח ל) 'ושמרתם את משמרת' - עשו משמרת למשמרתי, גם כאן יתפרש אומרו 'לשמור' דהיינו בעשיית משמרת וגדרים]. והמשיך הכתוב לומר אתה ובנך ובן בנך כל ימי חיך 'פירוש אף שיש לך בני בנים ואם כן אתה בזקנתך וכבר נחלש יצרך, אעפ"כ אל תאמין בעצמך", וצריך אתה לסייגים לשמור את החוק והמצוה.

ובלכתך בדרך - זהירות יתירה בענייני יראת שמים בימי 'בין הזמנים'

בפרשתן (ד ט), 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד', ומפרש ה'כלי יקר' (שם) לך היינו שמירת

התפילה, סידור זה היה אז נדיר להשיגו, על כן ביקשה רבי שמואל שתמכור לו את הסידור, אך היא לא אבתה בשום פנים ואופן. אמר לה רבי שמואל, הנה אקנה לך תחת זה סידור הנדפס מחדש באותיות מאירות עיניים, בו אפשר להתפלל הרבה יותר בנקל, אך היא בשלה, בהסבירה, אף אם תקנה לי סידור חדש, ואהנה מאותיותיו מאירות העיניים, הלא כעבור חדשים ספורים יתחילו שולי הדף להתפורר, ואח"כ יתפורר כל 'סביב' הסידור, ויאבדו ממנו אותיותיו, ושוב לא אוכל להתפלל, אך סידור זה אשר בכל שוליו נדפס הפירוש, אף אם יתפורר תיבות התפילה עדיין ישארו בשלמותם. והיה אומר רבי שמואל שממעשה זה למד לענין הגדרים וסייגים שעל האדם להציב לעצמו, כי לפעמים נופל האדם ממדרגתו, ואז, אם יש סביבו גדרים וסייגים רק הם מתפוררים, אבל ה'יסוד' נשמר, אך אם לא הציב גדרים וסייגים סביב עצמו אזי אוי לו ואבוי לנפשו, כי כאשר אך יפול מעט ממדרגתו יתפוררו כל יסודות היהדות שלו.

סיפר לי אחד 'המשגיחים' בישיבות הקדושות, שפעם דיבר עם אחד מתלמידיו בענין עשיית גדרים לשמור עצמו בשמירה מעולה מכל מיני משחיתים... ומיאן אותו בחור לקבל הדברים, והנה בדרך הליכתם ראו שני אנשים מהלכים, האחד חובש כובע לראשו ואילו רעהו מהלך כשרק כיפה מכסה את ראשו בלא כובע עליו, לפתע פרצה רוח סערה עזה ולזה עף הכובע למרחקים ולמשנהו העיפה הרוח את הכיפה ונשאר גלוי ראש, אמר המשגיח לבחור, אתה הראית לדעת על החובה להיות מהמוסיפין מן החול על הקודש, כי לא הרימה הרוח ל'בעל הכובע' אלא את הכיסוי העליון, אולם עדיין נשאר בכיסוי ראש כדת וכדין, אולם חברו שלא חבש כובע אזי בשעת 'נסיון' באה רוח ועוקרתו על פניו. יד. ואם בימי הזקנה כך - על אחת כמה וכמה בימי הבחורות, שמחויב הוא ביותר 'לא להאמין בעצמו' אלא להרבות בגדרים וסייגים ולהיות 'בחור ואיש מלחמה', ואכן עיקר מעלת האדם והחביבות לפני בורא עולם הוא כשגודר את עצמו דייקא בשעה שיצרו תוקפו, וכמו שפירש הרה"ק ה'ברית אברם' מזאלזיץ זי"ע בלשון הכתוב (במדבר ל ג) 'איש כי ידור נדר לה', שהנה מצינו בגמ' (ע"ז יט.) ש'איש' מרמז על ימי הנערות והשחרות, וזהו שאמר הכתוב איש כי ידור, אם נודר ומקבל על עצמו 'נדרים' כשהוא איש - הרי זה נדר לה'...

טו. הנה אמרו חז"ל (ברכות כח:) 'ויהי מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם', רמזו בה קמאי (בן איש חי דרשות, ויקרא) שבא לומר היה ירא את ה' כמו שהינך ירא על בשרך ודמך, ועושה כל מיני פעולות שבעולם בכדי לשמור על בריאות גופך, כך (לכל הפחות) תפחד תמיד ביראת הבורא, השתדל תמיד לפעול כמה שיותר להגדיל יראה ולהאדירה. סיפר הגה"ח ר' זלמן בריזל זצ"ל שפעם תוך כדי הילוכו ברחובה של עיר נפל ל'בור' (של ניקוז מי שופכין)... ומני אז בכל עת שהיה מהלך בדרך היה תר ובודק אם יש בור בקרבת מקום, וכאשר ראה בור מרחוק היה מתרחק כמטחוי קשת - מחשש שמא יפול, כיוצא בו הרואה 'בור מסוכן' בקרבת מקום - ישא רגליו וימלט על נפשו...

טז. והדברים אמורים ביותר לקראת ימי 'בין הזמנים', בהם עוסקים 'בהידור' בשמירת הגוף, אך יזכור היטב ציווי התורה רק השמר לך ושמור נפשך מאוד... כי חלילה מלומר שהותרה הרצועה, ואדרבה, ימים אלו בהם הסכנה מצויה צריכים זהירות יתירה שלא לבוא לידי מכשול או ירידה רוחנית ח"ו, וק"ו שלא לצאת למקומות מפוקפקים

ומועדים לסכנה בחוסר יר"ש ושאר מכשולות כידוע, או משהייה בחברת אנשים שאינם מהוגנים, וגם להיזהר ולעמוד על המשמר בכל הגדרים והסייגים בלא שום הוראת היתר ו'קולות' למיניהם.

וכבר הבאנו את דבריו הנוראים של רבינו ה'אור החיים' הק' זי"ע על הפסוק (לעיל כה א), 'וישב ישראל בשיטים' וגו', וז"ל, צריך לדעת מה צורך בהודעת מאמר זה וכו', ונראה לפרש שהכתוב יעיד סיבת הזנות, שהייתה - לפי שיצאו העם לטייל חוץ למחנה ישראל וכו' ושם נכשלו, והוא אומרו וישב ישראל בשיטים פירוש במקום שהיו מטיילים בו חוץ למחניהם, ושיטים הוא לשון טיולים. כדרך אומרו (יא ח) 'שטו העם' ופירש"י שם, 'אין שייט אלא לשון טיול', וזה סיבת ויחל העם לזנות, עכ"ל. ולמען דעת כמה חמור הוא ה'טיול מחוץ למחנה ישראל' (ואין הכוונה דווקא בטיול ב'מחנה גויים', וד"ל), אשר הוא הפתח והסיבה להגיע עד לשאל תחתית.

בלשון זה היה אומר ה'משגיח' הגה"צ רבי יחזקאל לעוונישטיין זצ"ל לתלמידיו בעת שנפרדו ממנו בסוף הזמן, הלוואי ואראה אתכם בתחילת 'אלול' הבעל"ט עומדים באותה מדרגה בה הינכם נמצאים עכשיו...

סיפר גאב"ד ירושלים הגה"צ רבי יצחק טוביה ווייס זצ"ל, שלאחר שזכה להינצל בשנות המלחמה והגיע בגפו למדינת ענגלאנד (אנגליה), נכנס ללמוד בישיבתו של הגאון רבי משה שניידער זצ"ל, בהמשך הזמן נודע לו על השריפה הגדולה אשר שרף ה' ובתוכם גם נעקדו אביו ואמו, והיה שבור ביותר ולא היה לו חשק ללמוד... ניגש אליו רה"י ואמר לו, את אביך איבדת... את אימך איבדת... וכי הינך רוצה לאבד גם את 'טוביה'... ועל דרך זה ייאמר לכל אחד ואחד, וכי הינך רוצה לאבד את עצמך...

דבר נורא אמרו, שהנה בית המקדש היה בנוי מאבני שיש, ואם כן כיצד שלטה בו אש וכלתה אותו, והרי אין דרכה של האש לבער אבנים אלא רק לסכסך בהם ולשרוף אותם מבחוץ (עי' ב"ק ו. וברש"י), אלא כי צורת כותלי בית המקדש היו באופן של ג' שורות נדבכים משיש ואחד מעץ, ואחזה הלהבה בעצים וכלתה אותם ועי"ז יכלה לשלוט בכל הכותל (עי' ר"ה ד.), וללמדנו כי עיקר החורבן הוא מ'בין השורות'... ועל דרך זה ייאמר, כי רבים מן החורבנות שבנפש רח"ל המה מ'בין השורות' ומ'בין הזמנים'...

ובדרך צחות ורמז יש לומר, כי מצינו בספר 'החינוך' שמצות 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' נמנית היא כמצוה 'שפ"ז', ותיבה זו קודמת במניינה לתיבת 'חפשי', כי אכן ההקדמה לימי ה'חופשי' היא בהתחזקות גדולה במצות ולא תתורו...

כבר העמיסו צדיקים (גם נאמר משם הרה"ק הייטב לב' זי"ע) במה שאמרו חז"ל (שבת קטז.) שפרשת 'ויהי בנסוע' (לעיל י לה-לו) נחשבת כ'ספר' בפני עצמו, שנרמז כאן לאותם המקימים בעצמם 'ויהי בנסוע', ש'פרשה' זו צריכה לימוד הרבה, והיא 'תורה' בפני עצמה לידע עד כמה צריך לשמור על ה'יראת שמים' שלו לבל תתקרר ותיפגם ח"ו. וכאותם דברים נוקבים שאומרים משם הגה"ק רבי שאול בראך זי"ע בלישנא דקרא (עמוס ד יג) 'כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שח'ו', כי הנה אתה יוצא ל'הרים' לשאוף 'רוח', אבל תזכור שהקב"ה 'מגיד לאדם מה שח'ו'... ותדע מה חובתו בעולמך בזמן הזה...

ידוע מה שאמרו בגמ' (שבת מט.) שכנסת ישראל נמשלה ליונה, וכמו שנאמר (תהילים סח יד) 'כנפי יונה נחפה בכסף' וגו', ופירשו הדמיון כי 'מה יונה כנפיה מגינות עליה אף ישראל מצות מגינות עליהן'. והוסיפו התוס' (ד"ה כנפיה) 'דאמרינן במדרש, כל העופות כשהן יגעין נינוחין על גבי סלע והיונה בשעה שהיא יגעה פורחת באחת ונינוחת באחת', ולימוד גדול נאמר כאן, כי גם בשעה שבני ישראל נחים מיגיעתם הרי אינם נחים לגמרי (בפריקת עול ח"ו)... אלא עדיין 'פורחת באחת', ובד בבד עם 'המנוחה' ממשיכים להתעלות מבלי לעצור...

בצחות לשונו אמר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, שמרוב חסדי השי"ת עלינו קבע את ימי החופשה בקיץ בסדר דברים, שהרי אם היו ימים אלו חלים בשאר ימות השנה היה עלינו לטרוח וליטול עמנו הרבה ספרי מוסר וחסידות באמתחותינו כדי שנוכל להגות בהם שם, אך הקב"ה חמל וריחם עלינו, ועשה את ימות הקיץ באמצע סדר דברים, והלא אין לך ספר מוסר כ'משנה תורה' וממילא אין צורך לסחוב בית מלא ספרים למקום הנופש...

על כן אמרו המושלים שכל עניינו של 'בין הזמנים' שהוא על דרך ה'ערסל' - חבל הנטוי בין שני עצים וקשור אליהם, ויושבים עליו ומתנדנדים.. וכך צריך להיות בתקופה זו (ואשרי מי שאין בבית מדרשו 'בין הזמנים', אבל למי שנוגע אליו הבאנו זאת) שיהא קשור אל הזמן הקודם ואל הזמן הבא עלינו לטובה, ובאמצע ימים אלו יש רווח לפוש קימעא... אך אוי לו למי שנקרע החבל והתנתק מ'העץ' שנופל על הרצפה ונחבט כהוגן, כך יזהר שלא לנתק עצמו לגמרי מה'זמנים' בעבר ובעתיד...

חנוך לנער - כמה יסודות בדרכי החינוך נלמדם, בין כך ובין כך, כאן למדנו גודל המצוה בפרשתן (ו ז), 'ושננתם לבניך', ופירש רש"י, 'אלו התלמידים', 'אכן הרמב"ן ביאר 'הנה אנחנו מצווים שידעו בנינו המצוות, ואיך ידעו אותם אם לא

נלמדם, בין כך ובין כך, כאן למדנו גודל המצוה היקרה והחשובה" ללמד את בנינו תורה ומצוות, ולחנכם לשמור דרך ה', עדי גם כי יזקינו לא יסורו ממנה.

בספר 'דרכי מוסר' (להגר"י ניימן, עמ' קלח) מביא מה שביאר ה'אלטער מקעלעם' זי"ע (הסבא מקלם) בהא דכתיב בפר' ויקהל (שמות לה כ) 'ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה', שלכאורה קשה מהו שאמר 'מלפני משה', והרי כבר נזכר בכתוב שם מקודם שמשה רבינו הקהיל את כל העדה, וא"כ ודאי שיצאו מעמו (וע' באוה"ח הק' שכבר עמד בזה), ומבאר שבא הכתוב לומר שבחם של ישראל שגם לאחר שיצאו בני ישראל, וכבר לא עמדו במחיצת משה רבינו - עדיין היה ניכר עליהם שלמדו תורה ממשה רבינו, עד שהיה נראה כאילו הם עומדים עכשיו 'לפני משה'. ולמדנו לדורות, שגם כשאדם אינו שווה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ובפרט לעת היציאה מאהלי תורה, שצריך שיהיה תמיד בבחי' לפני משה, וכל הנהגותיו יהיו כאילו נמצא הוא עכשיו בהיכלי התורה.

ידוע לפרש במה שאמר רב יוסף על עצמו 'אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא' (פסחים סח:), שהנה אומות העולם נוהגים הם בכבוד בבית תיפלתם אך לאחר שיוצאים המה אל השוק ולעסקיהם אזי מתנהגים הם כחייתו ארץ... וכאילו 'פנים חדשות באו לכאן' שאין זה אותם אנשים אשר עמדו בכבוד ובדרך ארץ מקודם לכן. אולם בני ישראל אף 'בלכתם בדרך' הרי הם כמו שהיו בהיותם בבתי המדרשות. זהו שאמר רב יוסף, אי לאו האי יומא של מתן תורה אזי כמה יוסף איכא בשוקא - שהיה כמה יוסף... האחד בהיותו בבית התיפלה, והאחד 'בשוקא'... אבל עכשיו שניתנה תורה 'יוסף' אחד הוא, הוא יוסף שבביהמ"ד הוא יוסף המהלך בשוקא.

הרה"ק מסקולען זי"ע היה אומר שלכאורה יש לדקדק בלשון הכתוב (תהלים לד יב) 'לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם' שלכאורה היה לו לומר 'בואו בנים שמעו לי', שהשמיעה הוא כשבאים, ואילו כשהולכים כבר אין שומעים. וביאר עפ"י מעשה שהגיע הרה"ק מאפטא זי"ע לעיר אחת ובאו הגבאים של 'בית הכנסת הגדול' ובקשו ממנו שיבא להתפלל בצפרא דשבתא בבית הכנסת הגדול, ואכן בצפרא דשבתא יצא הרה"ק מביתו ללכת להתפלל שם, וכל הציבור יצא ללוותו, וכשהגיע סמוך לבית הכנסת נשאר לעמוד, ושאלוהו הגבאים וראשי הקהל מה טעם אינו נכנס, ואמר שהוא רואה שביית הכנסת מלא בתורה ותפילה, עד שאינו יכול להכנס, וכששמעו הגבאים תשובה זו נתרומם ליבם מאחר שהרבי ראה שביית הכנסת מלא בתורה ותפילה, אבל הם ראו איך שעדיין הרה"ק עומד לפני בית הכנסת ואינו נכנס, ושאלוהו על הדבר, וביאר את דבריו, הנה כשהאדם בא לבית הכנסת ומתפלל ולומד ובא לידי התעוררות על ידי התורה והתפילה, הרי דרך הישרה שיקח עמו את ההתעוררות לביתו ולדרכו, והיינו, שגם לאחר מכן כשיצא לרחוב ולכל מקום שהוא פונה לשם, ישאר תחת הרושם של אותה התעוררות, אבל כאן ראיתי שאמנם הבעלי בתים באים לידי התעוררות בשעת תורתם ותפילתם, מ"מ הם משאירים את הכל בבית הכנסת, ואין לוקחים עמם מאומה, באופן שביית הכנסת נשאר 'מלא' בתורה ותפילה.

וזה מה שאמר דוד המלך 'לכו בנים שמעו לי', שאכן כשהם נמצאים לפניו הרי הם מתעוררים, אבל דוד המלך הזהירם שגם כשהם שבים לביתם ישמעו הדברים, שדברי ההתעוררות ישארו בקרבם ויקחו עמם את ההתעוררות (קובץ 'מראה מקומות' ירח האיתנים, סקולען).

ידוע שהמהר"ם שפירא מלובלין חקק פסוק זה על כתלי הישיבה מבחוץ, לרמוז ענין זה לתלמידיו, כי אין ניכר קנין תורה וירא"ש - אם הוא 'שומע' את דבר ה', אלא כשהולך לביתו ונשאר להיות משומעי דבר ה', ואינו 'שוכח' את כל תלמודו בצאתו מבית המדרש.

משל לקיטע ברגליו היושב בביהמ"ד יחד עם חברים מקשיבים - שם לא ניכר מאומה כי יש בו איזה חסרון, אמנם בפנותם ללכת לביתם, אז יתגלה חסרונו לעין כל, כי כולם מהלכים לביתם, והוא אך בקושי יפנה לביתו בעזר וסיוע ל"ע... כיו"ב, במשך הזמן כשהבחור והאברך יושב שמור בביהמ"ד אין הדבר ניכר כ"כ אם קנה בנפשו די יראת שמים תורה ועבודה, אמנם, בפנות כל אחד לביתו בין הזמנים שם ניכר מהותו של אדם כשנראה כיצד הנהגתו בגדרי הקדושה וירא"ש.

יז. ידוע מה שאמרו הרבה מצדיקי הדורות לבאר הטעם שנאמר 'ושננתם לבניך' - אלו התלמידים, ולא כתיב להדיא 'ושננתם לתלמידיך', כי בא הכתוב ללמד 'סוד' החינוך הנכון והישר, שיתייחס הרב והמלמד לתלמידיו כאילו הם

בניו, שיאהב אותם כבניו, וירצה בהצלחתם כמו שחפץ בכל מאודו בהצלחת בניו, וענין זה ממש נכלל גם במאמר חז"ל (סנהדרין יט): 'כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו', שהמלמד צריך לראות את התלמיד 'כאילו ילדו' - כאילו הוא בנו ממש, עצמו ובשרו, וזה כל תורת החינוך על רגל אחת, ואידך פירושא זיל גמור... מענין לענין, הגרי"ז מבריסק זצ"ל רמז בדברי חז"ל (ספרי פרשת ואתחנן) 'ושננתם לבניך אלו התלמידים', כי עפ"י רוב נתונים עיקר מעייניו של המלמד אל התלמידים המוצלחים והמוכשרים יותר מתלמידיו החלשים שאך בקושי לפעמים מסתדר עמהם. לעומתו, דעתם ודאגתם של האב והאם נתונים אל הבן החלש פי כמה וכמה מדאגתם על עשרת צאצאיהם האחרים, לכן אמרו חז"ל 'ושננתם לבניך אלו התלמידים' שיחשיב את כל אחד מהתלמידים כ'בן יחיד', וממילא לא יסיח דעת מהחלשים לחזקם ולעודדם וכך בס"ד אכן יעשו חיל בלימודם, ויעלו מעלות רמות.

נוראות אמר הגאון רבי יוסף חיים זאנענפעלד זצ"ל גאב"ד ירושלים ת"ו, שדרך הנכנס לחדרו של סנדלר לדרוך על עורות המצויים ופזורים על הרצפה, וכן הנכנס אצל הנגר ידרוך על שיירי חתיכות עצים שנפלו על הארץ, וכיו"ב אצל כל בעל מלאכה ומלאכה, ועל דרך זה הנכנס לתלמוד תורה שתינוקות של בית רבן לומדים בו הרי הוא עלול לדרוך על נשמות קדושות, ומאד צריך להשגיח על כך. ומכאן יתעורר כל אב ומחנך בגודל האחריות המוטלת על כתיפו, שהקב"ה הפקיד אצלו נפשות בניו ותלמידיו, ויזהר שלא לזלזל באחד מהם כי אז הוא כדורך על נשמות קדושות, ה' ישמרנו.

והעצה היעוצה היא שידמה בעצמו שהוא נכנס לחדרם של העוסקים במלאכת הצורפות בזהב וכסף, שהרי שם לא תמצא על הארץ פירווי זהב וכסף, כי לפי ערך גודל יקרתם אין מזלזלים אפילו בפירוויים. כך יהא כל ילד בעיניו כ'בן יחיד' ממש, וידמה בנפשו שלאחר עשרות שנות ציפייה לזרע של קיימא חנן אותו השי"ת בילד זה, והלא הדבר ברור כשמלה, שאבי הילד ישקיע בו כל כוחו ומאודו, וכל אשר לו יתן בעד נפשו, ובדומה לזה יעבוד המחנך על עצמו לאהוב את תלמידיו מעין זה, וישתדל בכל כוחו לתת לכל אחד די מחסורו, ולהלך ברוחו של כל אחד ולקבלו כפי מה שהוא, ואז מובטח לו שיראה ברכה והצלחה בעמלו ובמלאכתו הקדושה.

יח. סיפר הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע (אגרות קודש, כרך ג עמ' שט-שי) בזה"ל, בשעה אשר הוד כ"ק אדמו"ר רבינו הזקן בעל התניא והשו"ע היה צריך לתת את בנו הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי לחדר, בחר למלמד - אחד מתלמידי כ"ק מורנו הרב המגיד ממעזריטש, ואמר לו וכו', קודם שתתחיל ללמוד עם התלמיד תתבונן כי מלאכת ה' היא ובדיני נפשות אתה עוסק, החיים והמוות הרוחניים שהם הגבוה למעלה באין ערוך לגבי חיים ומוות גשמיים - בידיך המה, אם תעבוד באמונה תעמידו על האמת, תזכה בזכויותיו וזכויות זרע זרעו עד עולם, ומכלל הן אתה שומע את הלאו. ודע, כי הכל ביד האדם וברשותו, וכאשר תתן דעתך לבך ונפשך על זה יעזור השי"ת ותעמיד תלמידים הגונים וחלקך יהא בין זהרי הרקיע ומצדיקי הרבים באור כי טוב. עכ"ל.

ואם כי הדברים נאמרו ל'מלמד', הרי בכלל זה גם ההורים שאף הם 'מחנכים' את צאצאיהם, ובדיני נפשות המה עוסקים, וגם הם בכלל מצדיקי הרבים...

ידוע מה דאיתא בגמ' (גיטין נה): 'אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים', ורבים הקשו מה עוון היה ב'קמצא' עד שנזכר לדורות עולם שמחמתו ומחמת בר קמצא נחרב ירושלים, בשלמא בר קמצא אכן ידיו במעל, שהרי הלך והלשין למלך רומי שמרדו בו היהודים והטיל מום בקרבן, וכמבואר בגמ', אך קמצא עצמו לא עשה ולא מידו. ואמרו בזה ביאור נורא על יסוד דברי המהרש"א (ח"א ד"ה דאזל) שקמצא היה אביו של אותו בר קמצא, וכלשון המהרש"א 'אפשר שהיה זה אב ובנו', ולפי זה יש לבאר, כי זה ברור שאילו היה בר קמצא מתחנך מנעוריו על ידי קמצא אביו על חומר המחלוקת, ועד כמה צריך האדם לאחוז במידת הוותרנות ולהיות מעביר על מידותיו, והיה קמצא מרבה לספר לבן אודות גודל מעלת הנעלבים ואינם עולבים השומעים חרפתם ואינם מושיבים, וכמה טובה וברכה ממישיכים על עצמם בעולם הזה ולעולם הבא - בוודאי היה בר קמצא סופג את עלבונו הגדול ושותק, אך מאחר שלא שמע בבית אביו ולא נבלע בדמיו על כן עשה מה שעשה, לכן נזכר גם שמו של קמצא עצמו בסיבת החורבן, שאף ידיו אינם נקיות...

כתיב בפרשתן (ד מא-מב), 'אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש, לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת' וגו', וכבר הקשו בגמ' (מכות ט): 'היאך יתכן שמעבר לירדן שם שהו שני שבטים ומחצה (בני גד ובני רובן וחצי שבט המנשה) הוצרכו לשלוש ערי מקלט וכאותו שיעור שיש בארץ ישראל - מקום יישובם של תשעה

באר הפרשה - פרשת ואהבה

שבטים ומחצה - רוב בניין ורוב מניין של בני ישראל, ותירצו בגמ' 'בגלעד שכיחי רוצחים', והביאו ראייה לדבר מן המקראות. ובתוכחת מוסר אמרו לבאר מדוע באמת בגלעד היו מצויים רוצחים, כי בני גד ובני ראובן הניחו את טפם בעבר הירדן, ועברו חלוצים את הירדן לכבוש את ארץ ישראל, ונשארו שם י"ד שנה עד לאחר גמר כיבוש הארץ וחלוקתה, נמצא שבניהם היו ארבע עשרה שנה ללא השגחת אבותיהם, על כן אין תימה כיצד גדלו במידות מושחתות כאלו.... (אין צריך לומר שאין אנו עוסקים באותו הדור עצמו, שאין לנו שמץ השגה במעלתם ובקדושתם, אך) ללמד יצא עד כמה צריכים ההורים לשום עיניים פקוחות על צאצאיהם ולהשגיח עליהם ביותר היכן הם 'מסתובבים' ומה מעשיהם, ובפרט בימי 'בין הזמנים'...

יט. וכבר נאמר על אברהם אבינו 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט' (בראשית יח ט), ופירש רש"י, 'כי ידעתיו - לשון חיבה וכו', ולמה ידעתיו, למען אשר יצוה, לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי'. והדבר נורא למתבונן, הרי המדובר באברהם אבינו שאין לנו שמץ של השגה קלה בעבודתו וקדושתו, הוא אשר עמד בעשרה נסיונות, ולמה ידעתיו - לשון חיבה, לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי... ומכאן נוכל להשכיל כמה חביבה היא לפני המקום ב"ה מצוות חינוך הבנים והתלמידים.

סיפר הרה"צ רבי אליהו ראטה זצ"ל, שפעם אמר לו הרה"ק רבי שלומ'קה זי"ע שכל המלמדים צריכים לדעת שהם מתעסקים במלאכת הקודש, והוסיף לפרט, שאין הכוונה דווקא לאותם המלמדים גמרא לילדים גדולים, אלא אפילו אלו המלמדים ילדים רכים בשנים ב'כיתות גן'... וכן על זה הדרך גם ל'בית יעקב אלו הנשים', שכל המחנכות ואפילו לילדות קטנות, צריכות לדעת גודל תפקידן שהן מתעסקות במלאכת הקודש. והוסיף לומר, שכשם שמצינו לגבי יהושע בן נון, שנאמר (כז יח) 'ויאמרה' אל משה קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, ולכאורה כיצד שייך 'לקחת' את האדם, אלא כפירושו של רש"י 'קחנו בדברים, אשריך שזכית להנהיג בניו של מקום', כך אומרים מן השמים בכל יום לכל מחנך ומחנך, אשריך שזכית להתעסק במלאכת הקודש, ולא עוד אלא שיש מחנכים שזוכים ונאמר להם פעמיים ביום... (ובוודאי, מי יעמוד בסוד קדושים לפרש דברי חכמים וחידותם, אך אפשר שהכוונה למחנך שצריך חיזוק ביותר מחמת הקשיים שעברו עליו באותו יום).

אף אנן נעני ונאמר, שאין הדברים אמורים רק לגבי מלמדים, אלא כל אב לבנים אף הוא זוכה ל'בית קול' זו אשריך שזכית להתעסק במלאכת הקודש, שהרי אף הוא מחנך את בניו, אך זאת בתנאי קודם למעשה שאכן נוהג כראוי ומחנך אותם, ולא כשמתרשל בחובתו הקדושה ח"ו.

כ. שמע נא למה שכתב המהרי"ט (בנו של המבי"ט) בספרו 'צפנת פענח' (דברים כב ו), וז"ל, ציפור זה אינו מצוי אצל בני אדם אלא מצד ההכרח, בשעה שעוסק ביישוב העולם ובקיום המין, כי לצורך עצמה בהרים וּבְגִּיטוֹת ובמדברות מצאה ביתה, אבל לגדל בניה צריכה לבוא אל היישוב. והקב"ה הטביע בה שאע"פ שהיא מתרחקת מאוד מרשתות ומממורות בני אדם וכשיתקרבו אליה תגביה עוף וכו', עכשיו לצורך בניה יושבת וכורעת עליהם, ואף אם יתקרבו אליה בני אדם יושבת ודוממת ומוסרת עצמה למיתה לקיים מצות בוראה, כי כן הטביע בה יתברך. עכ"ל. ומעתה, אם ציפור מוכן למסור נפשו עבור בניו, קל וחומר בן בנו של קל וחומר עד כמה אנו כבני אדם מחוייבים למסור נפשנו עבור בנינו ולדאוג לחנכם כדבעי בלא להתחשב בשום קושי מקשיי הגוף והנפש וטירדות הפרנסה...

וביותר הדברים אמורים לעניין הכלים המאררים, שהיסוד הראשון להצלחת הבנים שיהיה הבית שמור וסגור מפני כל פירצה ואש זרה, ואף אם 'קשה' לו מאוד להתנתק מהם רח"ל, או שנדמה לו כי זקוק הוא להם ביותר, הרי יפתח את ליבו לרחם על בניו לבל ירדו לבאר שחת ויסגור את ה'כלי'...

והרבה יש להיזהר מאותו תירוץ מפוקפק של 'צרכי פרנסה', וכמאמרו הנודע של הרה"ק ה'ישועות משה' מוויז'ניץ זי"ע בלשון הכתוב (בראשית כב י) 'ויקח את המאכלת לשחוט את בנו', כי מאכלת נקראת כל דבר המאכיל ומביא פרנסה לאדם כדי מחייתו (עיי' רש"י), ובא לרמז על המורים היתר לעצמם 'לצורך פרנסה' - להאכיל בני ביתו, שעל זה נאמר ויקח את ה'מאכלת' ובהם ישחט את בנו ח"ו... כיוצא בדבר פירשו גם כמה שנאמר (שם מג כ) 'ירוד ירדנו בתחלה לשבור אוכל', כי תחילת הירידה היא 'לשבור אוכל' - בטענת 'פרנסה'... (וכולל בתוכו הן ירידת האדם לעצמו, והן ירידת ה'בית').

וכבר היה מעשה בשנות עבר בעיה"ק ירושלים, שנאלץ רבה של ירושלים הגה"צ רבי יוסף חיים זאננעפעלד זי"ע להעביר מלמד אחד מתפקידו מפני סיבה מסוימת, ונזעק המלמד ואמר, רבי, מה נאכל מעתה... נענה לו בחריפות הלשון, וכי כלום עדיף לך לאכול ילדים...

המטרה, הרי כל זמן שהחץ בידו יכול לכוונתו ולהטותו, אך לאחר שכבר יצא החץ מידו שוב אין בידו להחזירו, כן בני הנעורים, כל זמן שהם קטנים בידך הדבר לכוונם למוטב, אך לאחר שכבר גדלו...

עוד ייאמר בדמיון בני הנעורים ל'חיצים', שכשם שהרוצה לקלוע אל המטרה בלא להחטיא, הרי ככל שיעמוד קרוב אל המטרה כך יגדלו הסיכויים שאכן יצליח לפגוע בדיוק, ואילו אם יעמוד מרחוק יקשה עליו יותר לכוון את החץ, 'כן בני הנעורים' - אם יעמוד בקרוב אליהם, ירעיף²² מאהבתו²³ ובחמימותו, יהא נקל בידיו לכוונם לדרך הישרה²⁴, אולם אם יעמוד מרחוק הרי יגדל הקושי פי כמה וכמה²⁵. והדברים מפורשים בדברי 'בעל הטורים' על הפסוק (בראשית מד ל) 'ונפשו קשורה

בתיב (ישעיה כו ו) 'הבאים ישרש יעקב יציין ופרח ישראל', בדרך רמזו יתפרש הכתוב שבא ללמד יסוד החינוך, שתיכף מיד כשבאים - כשבא תינוק לעולם ונולד לו בן, מיד ישרש בו אביו שהוא 'יעקב' מזרע האבות הקדושים, והוא בן לאומה הישראלית, וישריש ויחדיר בו שאשריו ואשרי חלקו, ואיזו חשיבות ו'זביה' היא עבורו כשיעלה בידו לעשות רצון אביו שבשמים בלב שלם, ואם כה יעשה אזי יציין ופרח, יגדל הילד ויתעלה לאורך ימים ושנים²⁶, ואף יתעלה לבחי' ישראל שהוא המדרגה העליונה, אבל אם לא ישקיע בו מקטנותו יקשה הדבר פי כמה וכמה...

וזהו שאמר הכתוב (תהילים קכו ד) 'כחיצים ביד גבור כן בני הנעורים', שכמו שהרוצה לזרוק חץ לעבר

כא. בא וראה עד היכן מגעת גודל השפעת ההורים על בנם לאורך ימים, דהנה איתא בגמרא (פסחים צו: יבמות עט:): 'אמר רבי יהושע שמעתי שתמורת פסח קריבה ותמורת פסח אינה קריבה ואין לי לפרש' (ופירש"י 'שמעתי' מרבתי, 'ואין לי לפרש' - שכחתי), וביאר הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע (וכן כתב הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל, דרך שיחה פרשת וילך) שהכוונה עפ"י מה דאיתא (ירושלמי יבמות פ"א ה"ו) שאמו של רבי יהושע בן חנניה היתה מביאה אותו בעריסתו לבית המדרש כדי 'שיתדבקו אזניו בדברי תורה', וזהו שאמר רבי יהושע שמעתי בהיותי קטן מוטל בעריסה ואיני יודע לפרש - שלא הבנתי את הדברים על בוריים. והרי שדברי התורה ששמע בעודו שכוב בעריסה נחקקו בליבו לאורך ימים ושנים. הגאון רבי נתן געשטעטער זצ"ל מביא (בספרו דברי בן עמרם ח"א עמ' שיד) על אביו רבי עמרם זצ"ל הי"ד, וז"ל, סיפר לי שאר בשרי ירא וחרד לדבר ה', מוה"ר אליקים קאפל ז"ל, שכאשר נולדתי אמר אדוני אבי הצדיק להמילדת, שאם הילד שיוולד יהיה בן זכר אז לא תשמיע שום קול ולא תדבר דבר, וכאשר באתי לאוויר העולם ואבי ז"ל היה בחדר שני ונודע לו שנולד בן זכר התחיל ללמוד גמרא בקול רם, כדי שהקול הראשון שישמע הילד בבואו לעולם יהא קול תורה. עכ"ל (ומעתה אין פלא שזכה רבי עמרם לבן גדול בתורה כמו רבי נתן זצ"ל). ובזה ביארו הא דאיתא בגמ' (סוכה מב.) 'קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה', והיינו שתחילת דיבורו יהא בתורה, והכל נגרר בתר רישא.

כב. מאמר יקר שמעתי לפרש בדרך הרמז במה שאמרו חז"ל (סוכה מה.) בעניין סדר קיום מצוות הנחת ערבה על גבי המזבח בשבת שבחג הסוכות, שהיו מלקטים את הערבות בערב שבת ומניחים אותם בגיגיות (קערות) של זהב מלאות במים כדי שלא יכמושו, ובשבת היו זוקפים אותם בצידי המזבח, ולכאורה יש להקשות מפני מה היו צריכים להניח את הערבות בגיגיות של זהב דייקא ולא בכלים פשוטים, שהרי אין זה 'עבודה' אלא רק שמירה על הערבות שלא יתייבשו, ואין שום משמעות ונפקא מינה באיזה מין כלי יהיו מונחים, אלא רמז יש כאן, שאם יש לך 'ערבות' - מי שאין בו לא טעם ולא ריח רח"ל אל תתיימש ממנו, אלא תשקיע בו 'זהב' ותרומם אותו, וסופו שיצמח ויפרח עד שיהא ראוי לפאר ביופיו את המזבח...

כג. מעשה נורא שמעתי מכ"ק אאדמו"ר זי"ע, שבהיותו בלאס-אנדז'עלעס, התאכסן אצל הרה"ח רבי אלעזר אדלר ז"ל, והרבנית הייתה בתו של הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע, באחד הימים שאלה את אאדמו"ר זצ"ל 'כיצד היה מע"כ נוהג אם בתו הייתה מבקשת מעמו מעות כדי לילך לטיאטער' (בתי תיאטרון), אאדמו"ר נבהל מן השאלה ולא השיב לה מאומה, פתחה וסיפרה, בשנת ת"ש לערך בהיותה ילדה קטנה, היו חברותיה הולכות לתיאטרון ולמקומות שונים שלא הייתה רוח חכמים נוחה מהם (זמנים קשים עברו אז על החרדים לדבר ה' כשהנוער נמשך אחר רוח ההפקרות ליע) והן פיתו אותה שתצטרף אליהן ותבוא עמהן לאותן המקומות. משנתפתתה פנתה לזקנה רבי שלומ'קה בבקשת כמה פרוטת כ'דמי הכניסה' לאותו מקום נעבעך... ויהי בשמוע הרה"ק מזוועהיל את בקשתה, נתן לה מיד את מלא הסכום כרצונה, אך כאשר עמדה כבר ליד הדלת לצאת מן החדר, קרא לעברה ואמר 'הן ראית כי אך בקשת כסף

באר הפרשה - פרשת ואתחנן

מיד נתתי לך כאוות נפשך, אך דעי לך, שלבי קרוע ושותת דם אם תלכי לשם... ויהי כאשר שמעה הילדה את הדברים היוצאים מן הלב הכריזה תיכף ואמרה שהיא לא תלך לשם לעולמים, ותיארה את גודל הנסיון שהיה לה, אך מאחר שבאותה שעה הראה לה עד כמה הוא אוהב אותה אהבה עזה אמיתית, על כן לא היתה יכולה להרשות לעצמה להכאיב לו, וזה גרם לה ששינתה דעתה ולא הלכה לאותם מקומות. ואם כי אין כאן הוראה למעשה [ורק איש האלוקים כרבי שלומ'קה היה יודע את משקל הזהב לבל תצא תקלה מתחת ידו, והכל לפי העניין לפי הוראת חכם], אך ללמדנו כלל גדול, שאם ימצאו הבנים את החום והאהבה בבית פנימה לא ילכו לחפשם במקומות אחרים... סיפר אחד מנכדיו של הרה"ק רבי גדליה משה מזוועהיל זי"ע, שבשנות בחרותו לא הלך ב'תלם' והרחיק מהדרך הישרה, והנה בימיו האחרונים של הרה"ק הרג"מ עלי אדמות הוצרכו לקחת אותו לבית החולים עקב מצבו הקשה, והביאו 'רכב' (קאר) להוביל אותו, ובימים ההם לא היה זה מחזה נפוץ כ"כ, ורבים מהצעירים שעמדו שם חשקו לעלות עליו ולנסוע עמו... והביט בו הרבי ואמר לו שייסע עמו... ומסיים אותו אחד, כי בכל תהפוכות חייו, בכל עת שבער בו היצר להסיתו לעבירות חמורות נעמדה לפניו דמות דיוקנו של זקנו, ואותה הארת פנים והרגשת חמימות שנטע בו כשאמר לו שיעלה אל הרכב... והיא שעמדה לו להינצל מהיצר, והיא שהחזירה אותו בסופו של דבר למוטב...

כד. כבר אמרו כי הנה נתן הקב"ה חוק בעולמו, שמתחילה רואים את הברק ואח"כ שומעים את הרעם, והיינו טעמא כי כבר אמרו חז"ל (ברכות נט:): 'לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומית שבלב', ואי אפשר שתתפשט העקמומיות שבלב מבלי שתקדם לה 'הארת פנים'...

זאת ועוד, גם התוכחה עצמה צריכה להיות מתוך אהבה רבה, וכמו שפירש הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע (נתיבי חינוך, וכן מובא בשם הרה"ק הישמח ישראל זי"ע) בדרך רמז בהאמור בפרשת שמיני (ויקרא י יז) ששאל משה רבינו את אהרן הכהן 'מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקודש', וראשי תיבות אלו הם 'מלא אהבה', שאותה 'תוכחת מוסר' היתה מתוך לב מלא אהבה...

ובעסקנו בעניין התוכחה והגערה שומה עלינו להביא 'מעשה רב' שהיה אצל הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל משגיח דישיבת כפר חסידים, שלעת זקנתו הוצרך לשהות ב'בית חולים' לצורך רפואתו, באחד הימים ניגש הרופא לתת לרבי דב איזה תרופה, ובטרם שנתנה לו פתח פיו בשבעים דרישות וחקירות, באיזה תרופות הוא מטופל בתקופה זו, והאם יש לו רגישות לתרופות מסוימות, שאלו המשגיח במאור פנים, וכי למאי נפקא מינה, הרי באת כעת הנה לתת לי תרופה זו אשר בידך, מה ענין תרופות אחרות לכאן, מה משנה איזו אני מוסיף לקחת ומה נפק"מ למה אני רגיש.

ענהו הרופא בהרחבה ופתח לבאר כמה 'פרקים' בהלכות תרופות, כי יש תרופות הנוגדות וסותרות זו לזו, ויש חשש גדול שאם הנך לוקח כעת תרופה פלונית, יתכן שתרופה זו שבידי תבטל את השפעתם או תגרום שיבוא על ידם נזק חמור ל"ע, לפעמים תרופה אחת מועילה ללב אך מזיקה ח"ו לכליות וכיו"ב רבות, או תרופה שמועילה לכבד תזיק ח"ו לפעולת בני המעיים, לכן אין לתת בשום פ"א שום תרופה לחולה לפני ששומעים 'תמונת מצב' על כל מצבו הכללי, ועל כל תרופותיו אשר הוא נוטל, ע"כ דברי הרופא.

כשיצא הרופא מהחדר, פנה המשגיח ואמר לסובביו, הנה שמעתם כיצד נותנים תרופה... כשנותנים תרופה מוכרחים לדעת את כל המכלול שלו, אף לדידן, בטרם ניתן שיחת 'תוכחה' לבחור אברך וכל אדם, נברר קודם כל היטב מה מצבו ברוחני בכללותו, וכן מצבו הגשמי, אז נבין ונראה מה וכיצד אומרים לו... כדי שלא תזיק התוכחה יותר ממה שתועיל וכיו"ב, ולזה צריך שיקול הדעת של רופא 'יחיד' מומחה.

כה. ועל אחת כמה וכמה שאי אפשר להשפיע עליהם על ידי כעס, ובכך ביארו בלשון הכתוב (ויקרא כא א) 'ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם, ונכפל ונשתלש לשון אמירה ג' פעמים, וצריך ביאור טעם הדבר, וביותר הקשה הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (דרש משה) מדוע לא נכתב 'וידבר ה' וכפי שמצינו ברוב מצוות התורה (עיי' מכות יא.), אלא כי בפסוק זה נאמר הלכות החינוך, וכמו שהביא רש"י מדברי חז"ל 'להזהיר גדולים על הקטנים', וזה כלל גדול ביסוד החינוך, ש(עפ"י רוב) אין תועלת ב'דיבור' לשון קשה אלא ב'אמירה' לשון רכה...

העולם מספרים בדרך הלצה, שפעם הילכו אב ובנו ברחובה של עיר, והנה רואה אחד מעוברי אורח שהנהגות הבן איננה כשורה והאב גוער בו בקול גדול 'יעקב תינגע, יעקב תינגע'. אך משהתקרב אליהם הבחין שאין זה 'בן' אלא 'בת', וגברה פליאתו מדוע קורא לה האב בשם 'יעקב' שאינו שם של בת, נענה האב והשיב בחכמה לא שמה

בנפשו, וז"ל, קשורה ב' במסורת, הכא (ונפשו קשורה מפני שאולתו קשורה בו צריך שתהא נפשו קשורה בנפשו), ואידך 'אולת קשורה בלב נער' (משלי כב טו) וכו', בנפשו של אביו להנכו"י.

יעקב אלא שמי הוא, וגערתי הייתה על עצמי... כי כשארגיע את עצמי ואשלוט בעצמי לחנכה מתוך יישוב הדעת מבלי להתפרץ בכעס על התנהגותה שאינה כהוגן, יהיו דברי נשמעים, ותקבל מוסר אביה.

משל נוקב אמרו, כי מילתא דשכיחא הוא, בעיר שיש בה רק 'סופרמרקט' אחד, שבעל החנות אינו חושש מלגעור על ה'קונים', בידעו שממילא בוא יבואו אליו למחרת לקנות שוב, כי אין להם ברירה אחרת, ומה צורך יש לו להשקיע ב'שירות לקוחות'... אמנם ברגע שתיפתח באותה שכונה עוד חנות ותתחיל 'תחרות' ביניהם מיד ישנה אורחותיו לטובה, יאיר פניו אליהם ויתייחס בכבוד ובדרך ארץ וישרת אותם נאמנה, מתוך ידיעה ברורה שבלא 'יחס' טוב, הם עוברים תיכף ומיד אל החנות החדשה... אחיי ורעי, הכל יודעים כי לדאבון כל לב יש היום 'תחרות' קשה על ליבם של בני הנעורים, ורבות עלינו להשקיע בנתינת יחס הוגן ומכבד ובהרעפת חום ואהבה, כי אם 'נצעק' מסוכן הדבר שמא יפנו אל ה'מתחרים' רח"ל... (ובוודאי שיש לדון בכל מקרה לגופו של ענין, אבל באנו להשמיע עוד צד למטבע).

הנה ידוע, שהיושב באור אינו בידו לראות כהוגן את הנעשה בחוץ, וכגון הנוהג ברכב, עליו להחשיך את האור הקבוע בתוך הרכב כדי שיוכל לראות את הנעשה בכביש, אבל אם ידליק את האורות הפנימיים לא יראה את הנעשה מחוץ לרכב, על דרך זה ייאמר לדידן, בדור מלא נסיונות קשים ומרים כאלו, והחושך יכסה ארץ, ורוחות סערה מאיימים לפרוץ חומות הבית היהודי, שאין עצה ואין תבונה אלא להדליק את האור בתוך הבית, להאיר לילדים אור תורה ומצוות, ושוב לא יראו את 'העולם' בחוץ... אבל בבית חשוך וקודר, בלי 'חמימות' ומבלי הרגשת ערבות ונעימות ומתיקות עבודת ה', אזי הסכנה מרובה שיראו את ה'רחוב' וימשכו אחריו...

ובזה יומתק לנו מאמר חז"ל (בר"ר ס טז) שאצל האמהות הקדושות, שרה ורבקה ע"ה, היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, ולכאורה מה העניין בנס זה ולאיזה צורך שידד הקב"ה מערכות הטבע והפליא לעשות שידלק הנר כל השבוע, אלא שבא ללמדנו ארחות הבית היהודי שיהיה 'נר דולק מערב שבת לערב שבת', שיהיה אור וחמימות באופן קבוע, ואוויר 'השבת' - מנוחה ושמחה יהא אור ליהודים תמיד... שירגישו ששבת היא 'מעין עולם הזה' ולא רק 'מעין עולם הבא', וכל כיוצ"ב בשאר המצוות...

כו. עוד מ'הלכות החינוך' למדנו מפרשתן בה נאמר (ד י) 'באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי וכו' ואת בניהם ילמדון', מה כתיב אח"כ 'תקרבו ותעמדון תחת ההר וההר בוער באש עד לב השמים', וסמיכות המקראות מרמז לנו, כי הדרך לקיים מה שנאמר 'ואת בניהם ילמדון' הוא רק אם האב והרב 'בוער באש עד לב השמים'...

כשהיה הרה"ק הבית אהרן מקארלין זי"ע ילד קטון ורך בשנים למד עימו אביו הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע את אשר למדו ב'חיידר' במהלך השבוע, וכאשר הגיעו בפרשת 'חיי שרה' למה שנאמר שם (כד ג) 'זיען לבן ובתואל ויאמרו' וגו', שאל הרה"ק רבי אשר את בנו מדוע נזכר בכתוב לבן תחילה קודם לבתואל אביו, והשיב את דברי רש"י ש'רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו', אמר לו הרא"ש מסטאלין מי לימדך כך, השיב הבן שהמלמד הוא שאמר להם את דברי רש"י. מיד קרא הרה"ק למלמד וגער בו על שלימד את הילד פירושו של רש"י מתוך קרירות ובלא רגשי התפעלות, אלא היה צריך לומר בהתלהבות ובזעקה פנימית וחיצונית רשע היה, וקפץ להשיב לפני אביו, למען ייכנס בו בעצמותיו לאורך ימים עד כמה צריך להקפיד על כיבוד אב, ומי שמזלזל בדבר נקרא רשע...

וכבר פירש הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ד"ה רק) בדרך צחות בהאמור בפרשתן (ד ט) 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך', שלכאורה אם תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ויסורו מלבבך אם כן כיצד תודיע אותם לבניך ולבני בניך... אלא שבא הכתוב להזהיר אותם אשר עושים מה שליבם חפץ, גם בעמדם בתפילה ליבם רחוק מעימם ורק שפתותיהם נעות, אך את בניהם מייסרים ומוכיחים אותם על שאינם עוסקים בתורה ותפילה 'והוא אינו משים אל ליבו מה שהוא (האב) ממעט בעבודתו ית"ש, ואיך ימלא לבבו להוכיח אחרים בשבט מוסר וכו' ואינו מרגיש מומו הפוסל אותו, וזהו שהוכיח הכתוב פן יסורו מלבבך ובחדא מחתא גם הודעתם לבניך ולבני בניך... אלא לא זו הדרך אלא רק כאמור בהמשך (פסוק י) 'אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה' ורק אחר כך 'ואת בניהם ילמדון'...

באר הפרשה - פרשת ואתחנן

אחד לנפשו להוסיף בלימוד התורה מיום ט"ו באב ואילך כח, 'ואחד המרבה ואחד הממעיט בלימודו, ובלבד שיוסיף לכל הפחות שעה קלה יתר על שיעוריו עד עתה... ולא יולול בזה, כי כל הוספה אפילו מועטת עדיין נחשבת 'הוספה' כ"ט.

עוד מבואר בספה"ק כי הזמן גרמא להתחיל בעסק התשובה כהכנה לקראת ראש השנה הבעל"ט, וכמו שביאר הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע (קדו"ל לקוטים ד"ה מחמשה) כי הנה אדם הראשון נברא בכ"ה אלול, נמצא שט"ו באב הוא כעין 'ארבעים יום קודם יצירת הוולד', והרי שהתחלת השנה הבעל"ט היא כבר בימים אלו.

חמשה עשר באב - חיווק לימוד התורה והתחלת ההכנה לשנה הבעל"ט

אמרו חז"ל (משנה סוף תענית) 'לא היו ימים טובים לישראל בחמשה עשר באב וכיום הכיפורים', ונתבאר שם בגמ' באריכות טעמו של דבר, וכתב הרה"ק ה'עבודת ישראל' זי"ע (לט"ו באב) במעלת האי יומא רבה, כי הוא זמן המתקת הדינים, ולא עוד אלא שחמשה עשר באב הוא 'בדרגא אחת' עם יום הכיפורים (עיי"ש בסוד העניין).

על זה היום אמרו חז"ל (תענית לא.) 'מכאן ואילך, מאן דיוסיף יסיף, וברש"י, דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חיויו. ומכאן ילמד כל

ועל כך אמרו מעשה בילד שהגיע ליי"ג שנים, והחל להניח תפילין, ואמר לו אביו כי מהיום הזה ואילך הינך כבר 'גדול' ועליך להיזהר ביותר שלא לדבר באמצע התפילה, והנה ראה הילד במהלך התפילה את אביו שליט"א שח עם חבריו, פנה הבן ושאל, אבא, מתי יעשו לך 'בר מצווה'...

כז. בא וראה מעלת עסק התורה, שהנה אחד מהטעמים שט"ו באב נחשב כיום טוב הוא מפני שפסקו ביום זה מלכרות את עצי המערכה, ופירש ב'רבינו גרשום' (ב"ב קכא:), שבכל זמן 'שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלין בתלמוד תורה, אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמכאן ואילך היו עוסקין בתורה', ואף שגם עד עכשיו היו עסוקים במצווה שהיא דוחה תלמוד תורה, אך אשרי מי שזוכה להגות בתורה, ואין לך שמחה גדולה מזו...

כח. הרה"ק רבי מענדל מרימינוב זי"ע היה מורה ומצווה שכל מי שעבר עליו מט"ו באב ואילך אפילו יום אחד מבלי לימוד דף גמרא באותו יום לא יוכל לשמש כ'בעל תפילה' בימים הנוראים, והורה כן כפי שציווה עליו רבו הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע.

ואף אנן נעני ונאמר, שהרי ידוע מה שכתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות, חלק ב עמוד שנו ד"ה אך) על הא דאיתא שבעל תפילה צריך להכין עצמו ג' ימים קודם ר"ה, שכל זה היה אמור בזמנם, אבל בזמנינו כל יחיד ויחיד נחשב כ'בעל תפילה' (וז"ל, שלא אמרו כן אלא בדורות הראשונים, שהיו שלוחי ציבור ותוקעים הגונים ותלמידי חכמים, וכווננו לבם לאביהם שבשמים כראוי וכנכון, אך בעוה"ר באפס כל אלו ואנשי אמונה אבדו והוצגנו על גחלים ריקם, אין לנו אלא שכל אחד ואחד ישא בעד עצמו רינה ותפילה ויתבודד לעצמו ג' ימים אלו, אולי יתעשת האלקים לנו)... וממילא, משנה זהירות צריך להיזהר שלא יעבור יום בלא לימוד גמרא, למען נוכל לגשת אל המלך בימי הרחמים והרצון ולבקש בעד הנפש חנינה.

כט. פעם דיבר איזה אברך עם הגה"צ ר' זונדל קרויזער זצוק"ל בדרכי תורה ועבודה, לאחמ"כ ביקש ממנו האברך עצה טובה - שיוורה לו איזה קבלה טובה יקבל על עצמו כחיווק בתורה, אמר לו רבי זונדל, אם תשמע לעצתי, הוסף נא עוד דקה אחת לסדר לימודך בכל יום. הביט האברך בתמהון, וכי מה חשיבות יש לרגע בודד מתוך כל המעת לעת. נענה רבי זונדל ואמר לו, אמרו חז"ל ש'מט"ו באב' 'מאן דמוסיף יוסיף' וברשב"ם (ב"ב קכא: ד"ה מט"ו) יוסיפו לו שנות חיים - מתוך שהימים מתקצרין והלילות מאריכין יעסוק יותר בתורה (שהרי אין עוסקים במלאכתן בלילה רק ביום). והנה, הרי כל הוספת ליל ט"ו על הלילה הקודמת לו אינו אלא בדקה אחת ויחידה, ועל כך עורכים שמחה רבה עד שלא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב' (כמבואר שם), עתה אמור לי, האם אין כדאי לקבל 'קבלה' על דקה אחת של תורה.

ל. צדיקי הדורות אמרו שמיום חמשה עשר באב שומעים כבר את קול הזזת 'כסאות למשפט' בבית דין של מעלה, שמכינים אותם לקראת יום הדין, ואכן רבים נוהגים לאחל 'כתיבה וחתימה טובה' כבר מיום ט"ו באב, וידוע ש'כתיבה וחתימה טובה' עולה בגמטריא 'חמשה עשר באב', חושבנא דדין כחושבנא דדין. ואם בשמים ממעל כבר מתחילים בהכנות לר"ה הרי בדין הוא שכן יהיה גם 'בארץ מתחת'...

לחטוב עצים למערכה (תענית לא.) ואילו 'שואב מימך' מרמז על הושענא רבא שבו גומרים לנסך מים על גבי המזבח, ובכל אותם הימים מט"ו אב ועד הושענא רבא אזי אתם נצבים לפני ה' אלוקיכם, כשהתכלית הוא לעברך בברית ה' אלוקיך לא.

והקריאה מעוררת את הזמן - קריאת 'עשרת הדברות' שבפרשתן מעוררת את זמן 'קבלת התורה', לקבל על עצמנו ללמוד את דברי התורה לשמור ולעשות, מתוך התחדשות הלב.

יה"ר שנזכה לדעת את ה' אנו ובנינו ובני בנינו ולהתנחם בכפליים בבוא לציון גואל בב"א.

וכן רמז לה הרה"ק ה'בת עין' זי"ע (עקב ד"ה א"י והיה) בלשון הכתוב (י יב) 'ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך, וז"ל, נוכל לרמוז במלת 'מה' על ט"ו באב, כי מאז יש מ"ה ימים עד ראש השנה, וזהו שאמר הכתוב ועתה ישראל, מה - בט"ו באב שהוא מ"ה ימים עד ראש השנה אז עב"פ ה' אלוקיך שואל מעמך ליראה ולאהבה וגו', כדי שנוכל לעורר עלינו בר"ה זכות אבות בחי' חסד ורחמים, אמון בן יהי רצון, עב"ל.

בן כתבו בספרים לרמז במה שנאמר (כט ט-יא) 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם וגו', מחוטב עציך עד שואב מימך, לעברך בברית ה' אלוקיך, כי 'חוטב עציך' רומז על חמשה עשר באב שבו הפסיקו

ואגב אורחא, קבלה מהבעש"ט הק' זי"ע, כפי מספר פעמים שמברך לחברו ב'כתיבה וחתימה טובה' מט"ו באב עד ר"ה, כמו כן כשיגיעו ימי ר"ה אשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, במספר הזה יהי' לו אז מליצים טובים בשמים אשר ילמדו עליו זכות (קובץ הבאר, כרך ראשון שני שנת חמשה עשר, יו"ל שנת תרצ"ו, וז"ל שם, כתב לי ש"ב ויד"נ הרה"ח החו"ב שלשלת היוחסין מוה"ר ישראל ענגעלסבערג נ"י מלובלין שבעצמו שמע מפי הה"צ מרי"ם מקאמאראנא זצ"ל בהיותו בלובלין, שקיבל מהמגיד הק' מטריסק זצ"ל קיבל מזקנו ה'מאור עינים' שקיבל מהבעש"ט זי"ע שקיבל מרבו אחי' השילוני).

מסופר, כי חיל ורעדה, אימה ופחד היו אוחזים את הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע מט"ו באב ואילך, עד שהוכרחו לכסותו בשמיכות עבות יותר מאשר בכל השנה, והסביר פעם, הנה בילדותי אמרה לי אחותי שמשבת מברכין אלול אפילו הדגים שבים זוחלים ורועדים מאימת בא יום הדין, וחשבתי לעצמי אם הדגים שאינם 'מבינים' בענייני הדין והמשפט רועדים מפחד, אנחנו שיודעים שכבר מכינים את הכסאות בבית דין של מעלה על אחת כמה וכמה שנתמלא פחד וחלחלה.

לא. ודע, כי בזה היום משפיעים מן השמים כוחות נפלאים שיוכל האדם להתחדש בעבודתו ית"ש, וכפי שביאר הרה"ק העבודת ישראל' זי"ע באחד מהטעמים שנזכרו בגמ' בביאור ה'יום טוב' של חמשה עשר באב - שבו כלו מתי מדבר, ומבאר שרומז על אותם שהם בבחי' 'מתים', שכל ה'דיבור' אצלם הוא מבלי חיות בעבודת ה', ועתה כלו 'מתי מדבר', וניתן בהם רוח חיים.

יתכן לפרש עוד בדבריו, שהרי יום זה הוא תחילה וראש לתוספת חיזוק בלימוד התורה, וגדולה תורה שנותנת 'חיים' לאדם, ומכח ריבוי עסק התורה יזכה ל'תחיית המתים'...